

DİN BİLİMLERİ ARAŞTIRMALARI
DİN BİLİMLERİ METODOLOJİSİ
CİLT II

Editörler

Prof. Dr. Emine ÖZTÜRK - Prof. Dr. Mehmet Cem ŞAHİN

DİN BİLİMLERİ ARAŞTIRMALARI

DİN BİLİMLERİ METODOLOJİSİ

CİLT II

Editörler

Prof. Dr. Emine ÖZTÜRK - Prof. Dr. Mehmet Cem ŞAHİN

Yazarlar

Asım YAPICI - Mehmet Cem ŞAHİN - Mustafa ALICI - Mustafa ÜNAL - Niyazi AKYÜZ-
Tuncay İMAMOĞLU - Siddık AĞÇOBAN - Fatih YILDIRIM - Ekrem CİNOĞLU - Salih TUZER

ISBN:

E-ISBN:

DOI:

Copyright © Vizetek

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Vizetek Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Limited Şirketine aittir. Vizetek Yayıncılık'ın izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı, elektronik, mekanik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

Sayın okuyucularımız, bandrolsüz yayınları satın almamanızı diliyoruz.

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazar(lar)ına aittir.

Yayın Tasarımcısı / Koordinatörü: Seda AYĞÜN

Kapak Tasarımı & Mizanpaj: Ahmet TUNÇDEMİR

Baskı: Ankara | Aralık, 2025

Seyranbağları Mah. İncesu Cad. 10/2 Çankaya/ANKARA

Tel.: (0312) 482 00 11

Web: www.vizetek.com.tr

E-mail: vizetekiayincilik@gmail.com

Yayıncı Sertifika No: 41575

Baskı: Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık Ltd. Şti.

İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1 Yenimahalle/ANKARA

Tel.: 0 (312) 395 85 71

Matbaa Sertifika No: 47479

DİN BİLİMLERİ ARAŞTIRMALARI
DİN BİLİMLERİ METODOLOJİSİ
CİLT II

Editörler

Prof. Dr. Emine ÖZTÜRK - Prof. Dr. Mehmet Cem ŞAHİN

Ankara, 2025

ÖNSÖZ

Yöntemi Aramak: Din Bilimlerinde Disiplinlerarası Bir Metodoloji Yolculuğu

Bu kitabın kalbinde tek bir güçlü kavram atıyor: **yöntem**.

Din sosyolojisinden din psikolojisine, dinler tarihinden din felsefesine, din antropolojisinden din fenomenolojisine ve din eğitime kadar uzanan geniş bir bilgi evreni, aslında tek bir ortak soruyu yeniden ve yeniden üretir:

“Biz, dini nasıl inceliyoruz?”

- Hangi varsayımlarla, hangi kavramlarla, hangi araştırma tasarımlarıyla?
- Hangi bağlamı ve hangi epistemolojik duyarlıkları dikkate alarak?

Elinizdeki kitap tam da bu sorunun izini süren kapsamlı bir metodoloji çalışmasıdır.

Bugün sosyal bilimlerde ve ilahiyat alanında, çoğu zaman “metin bilen ama yöntem bilmeyen”, “teori ezberleyen ama bağlamı ihmal eden”, “kavramlarla konuşan ama veriye yaklaşmayan” bir akademik iklim gözleniyor. Tam da bu nedenle yöntem, artık bir lüks değil; **bilginin güvenilirliğini ve anlamını belirleyen temel bir zorunluluktur**.

Bu kitap, din araştırmalarında kullanılan dokuz farklı metodolojik yaklaşımı bir araya getirerek, okura disiplinler-arası bir düşünme zemini sunmayı amaçlamaktadır.

Kitabın Yapısı: Din Bilimlerinde Dokuz Metodolojik Durak

1. Din Sosyolojisinin Metodolojisi

Din sosyolojisinin Weberci yorumlayıcı çizgisinden Durkheimci yapısalcılığa, fenomenolojik yaklaşımlardan güncel nitel saha araştırmalarına uzanan yönetsel bir çerçeveye sunuluyor.

Veri toplama ve analiz stratejileri, dinî pratik, kimlik, kurum, cemaat, söylem ve dijital diniyet gibi konular üzerinden ele alınıyor.

Bu bölüm din sosyolojisini, teoriler listesi değil, **somut bir sosyal araştırma alanı** olarak konumlandırıyor.

2. Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri

Nicel-nitel-karma yöntemler, örneklem, veri toplama teknikleri, geçerlik-güvenirlik, araştırma etiği ve raporlama süreçleri geniş bir çerçevede açıklanıyor.

Bu bölüm, kitabın diğer tüm bölümleri için **ortak metodolojik zemin** işlevi görüyor.

3. Dinler Tarihinin Metodolojisi

Metin merkezli, karşılaştırmalı, tipolojik, tematik ve tarihsel-eleştirel yöntemler örneklerle tartışılıyor.

“İçeriden anlama” ile “tarihsel mesafe koyma” arasındaki denge, bu bölümün temel metodolojik gerilimi olarak ele alınıyor.

4. Din Felsefesinin Metodolojisi

Kavramsal çözümleme, argüman değerlendirme, tutarlılık testleri, düşünce deneyleri ve dinî dil analizinin metodolojik zemini ortaya konuluyor.

Bölüm, din felsefesinin yalnızca aklî tartışmalardan ibaret olmadığını; **kati bir yöntemsel disiplin gerektirdiğini** gösteriyor.

5. Sekülerleşmeye Bağlamsal Yaklaşmak: Sekülerleşmeyi “Bulma” Üzerine Bir Yöntem Çalışması

Bu özgün bölüm, sekülerleşmeyi ölçmenin, tanımlamanın ve bağlamsallaştırmanın yaslandığı yöntem sorununu tartışıyor:

- Sekülerleşme neye göre belirlenir?
- Hangi kültürel bağlamda nasıl görünür?
- “Dindarlığın azalması” nasıl tespit edilir?
- Batı merkezli modeller başka toplumlara aynen uygulanabilir mi?

Bölüm, sekülerleşmenin hazır bir kavram değil, **sahada bulunması gereken bir gerçeklik** olduğunu vurguluyor.

6. Din Antropolojisinin Metodolojisi

Katılımlı gözlem, etnografik yazım, ritüel çözümlemesi, sembolik okuma, mekân-beden-zaman analizleri gibi antropolojik araçlar din alanında uygulanıyor.

Araştırmacının sahadaki konumu, “yerli/yabancı araştırmacı” farkı, inanç ve kültür arasındaki gerilim gibi kilit metodolojik sorunlar tartışılıyor.

7. Din Eğitiminin Metodolojisi

Din eğitiminde kullanılan deneysel, yarı-deneysel, betimsel, program değerlendirme, sınıf içi gözlem ve görüşme temelli yöntemler analiz ediliyor.

Bu bölüm, din eğitiminin yalnızca normatif “nasıl olmalı?” değil, ampirik “nasıl işliyor?” sorusunu da metodolojik olarak ele alan bir bilim alanı olduğunu ortaya koyuyor.

8. Din Fenomenolojisinin Metodolojisi

Fenomenolojik tasvir, öz araştırması, epokhe (paranteze alma), ön yargı farkındalığı ve dinî tecrübenin “kendi iç mantığıyla” anlaşılması gibi ana ilkeler tartışılıyor.

Bölüm, fenomenolojiyi ne tarafsızlık iddiası ne de içerdenlik romantizmine kurban etmeden, **titiz bir anlam arayışı yöntemi** olarak sunuyor.

9. Din Psikolojisinin Metodolojisi (*Yeni eklenen bölüm*)

Bu kitapta yeni ve önemli bir metodolojik başlık olarak **din psikolojisinin araştırma yöntemleri** ayrıntılı biçimde ele alınıyor.

Din psikolojisi, dini:

- duygu,
- düşünce,
- inanç,
- başa çıkma,
- davranış,
- gelişim,
- kişilik

boyutlarında inceleyen bir bilim dalıdır.

Bu nedenle yöntemsel olarak hem sosyal bilimlere hem de psikoloji biliminin deneysel çizgisine yaslanır.

Bu bölümde özellikle şu yöntemsel araçlar tartışılmaktadır:

a) Deneysel ve yarı-deneysel desenler

Dini tecrübenin duygusal, bilişsel ve davranışsal etkilerini ölçmek için geliştirilen laboratuvar ve saha temelli tasarımlar.

b) Ölçek geliştirme ve psikometrik analizler

Dindarlık, maneviyat, dini başa çıkma, dini tutum ve dini kimlik gibi kavramların ölçülmesinde kullanılan ölçeklerin geçerlik-güvenirlik süreçleri.

c) Nitel araştırma yöntemleri

Yaşam öyküleri, fenomenolojik görüşmeler, anlatı analizi ve tematik analiz yöntemiyle dini tecrübenin bireysel anlam dünyasının çözülmesi.

d) Karma araştırma modelleri

Nicel bulgularla nitel tecrübeleri birleştiren karma desenler, özellikle dinî başa çıkma, travma ve maneviyat çalışmalarında öne çıkmaktadır.

e) Gelişimsel ve kültürlerarası yöntemler

Çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerinde dini gelişim; farklı kültürlerde dini duygulanımın karşılaştırmalı çalışılması.

Bu bölüm, din psikolojisini sadece “dindarlığı ölçen” değil, **dini tecrübenin psikolojik yapısını çok boyutlu inceleyen bir disiplin** olarak metodolojik temelleriyle görünür kılmaktadır.

Kimler İçin?

Bu kitap;

- Din üzerine çalışan sosyal bilimciler,
- İlâhiyat fakültesi öğrencileri ve akademisyenleri,
- Psikoloji, antropoloji, sosyoloji ve eğitim alanlarında din olgusunu araştıran araştırmacılar,
- Disiplinler-arası metodolojiye ilgi duyan herkes için kapsamlı bir başvuru kaynağıdır.

Yöntem Bilgiye Nefes Verir

Bu önsöz, kitabın iddiasını şu cümlede özetleyebilir:

Doğru soru sorulmadan araştırma olmaz; doğru yöntem kurulmadan bilgi güven vermez.

Bu nedenle elinizdeki kitap, din bilimlerinde yöntem meselesini **bölük pörçük başlıklardan** çıkarıp, **bütünlüklü ve disiplinler-arası bir çerçeveye** kavuşturmayı amaçlıyor.

Her bölüm kendi alanının metodolojik omurgasını anlatırken, aynı zamanda diğer alanlarla konuşan bir perspektif sunuyor.

Eğer bu çalışma, okuyucusunun yönetsel farkındalığını artırır;

onu daha açık, daha tutarlı, daha bağlamsal ve daha eleştirel bir araştırma diline davet ederse,

amacına ulaşmış sayılacaktır.

Şimdi, soru sormaya, anlamaya ve yöntemi keşfetmeye dair bu yolculuğa birlikte çıkalım.

Prof. Dr. Emine ÖZTÜRK - Prof. Dr. Mehmet Cem ŞAHİN

KARS/İZMİR

BÖLÜMLER VE YAZARLAR

1. BÖLÜM

DİN SOSYOLOJİSİ METODOLOJİSİ

Dr. Fatih YILDIRIM | ORCID: 0000-0001-7772-2050

2. BÖLÜM

SOSYAL BİLİMLERDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Doktora Öğrencisi Ekrem CİNOĞLU | ORCID: 0009-0004-4968-5175

Prof. Dr. Niyazi AKYÜZ | ORCID: 0000-0003-0710-3400

3. BÖLÜM

DİNLER TARİHİNİN METODOLOJİSİ

Prof. Dr. Mustafa ALICI | ORCID: 0000-0002-8070-8425

4. BÖLÜM

DİN FELSEFESİNİN METODOLOJİSİ

Prof. Dr. Tuncay İMAMOĞLU | ORCID: 0000-0001-8453-5800

5. BÖLÜM

SEKÜLERLEŞMEYE BAĞLAMSAK YAKLAŞMAK: SEKÜLERLEŞMEYİ BULMA ÜZERİNE BİR YÖNTEM ÇALIŞMASI

Doç. Dr. Sıddık AÇÇOBAN | ORCID: 0000-0002-1644-8067

6. BÖLÜM

DİN ANTROPOLOJİSİNİN METODOLOJİSİ

Prof. Dr. Mehmet Cem ŞAHİN | ORCID: 0000-0001-9788-353X

7. BÖLÜM

DİN EĞİTİMİNİN METODOLOJİSİ

Salih TUZER | ORCID: 0000-0002-5833-0219

8. BÖLÜM

DİN FENOMENOLOJİSİNİN METODOLOJİSİ

Prof. Dr. Mustafa ÜNAL | ORCID: 0000-0002-4800-9122

9. BÖLÜM

DİN PSİKOLOJİSİ ARAŞTIRMALARINDA KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER

Prof. Dr. Asım YAPICI | ORCID: 0000-0002-7041-9064

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM	
DİN SOSYOLOJİSİ METODOLOJİSİ.....	1
	<i>Fatih YILDIRIM</i>
2. BÖLÜM	
SOSYAL BİLİMLERDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ.....	31
	<i>Ekrem CİNOĞLU</i> <i>Niyazi AKYÜZ</i>
3. BÖLÜM	
DİNLER TARİHİNİN METODOLOJİSİ	69
	<i>Mustafa ALICI</i>
4. BÖLÜM	
DİN FELSEFESİNİN METODOLOJİSİ	85
	<i>Tuncay İMAMOĞLU</i>
5. BÖLÜM	
SEKÜLERLEŞMEYE BAĞLAMSAK YAKLAŞMAK:	
SEKÜLERLEŞMEYİ BULMA ÜZERİNE BİR YÖNTEM ÇALIŞMASI	95
	<i>Sıddık AĞÇOBAN</i>
6. BÖLÜM	
DİN ANTROPOLOJİSİNİN METODOLOJİSİ	125
	<i>Mehmet Cem ŞAHİN</i>
7. BÖLÜM	
DİN EĞİTİMİNİN METODOLOJİSİ	139
	<i>Salih TUZER</i>
8. BÖLÜM	
DİN FENOMENOLOJİSİNİN METODOLOJİSİ	181
	<i>Mustafa Ünal</i>
9. BÖLÜM	
DİN PSİKOLOJİSİ ARAŞTIRMALARINDA	
KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER	199
	<i>Asım YAPICI</i>